

14.3.2001

1403/4/99

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Jaakko Jonkka

Esittelijä: Esittelijä Anu Rita

PÄÄTÖS KANTELUUN PÄIHTYNEEN KUULUSTELEMISESTA

1

KANTELU

Kantelija (A) arvostelee 30.6.1999 eduskunnan oikeusasiamiehelle osoittamassaan kantelukirjoituksessa Ikaalisten kihlakunnan poliisilaitoksen vanhempien konstaapelien B:n ja C:n menettelyä esitutkinnassa.

A katsoo B:n ja C:n menetelleen virheellisesti kuulustellessaan häntä 23.5.1999 kello 2.46, vaikka hänen puhalluksensa tarkkuusalkometriin kello 1.40 oli antanut tulokseksi 0,66 mg/l. A:n käsityksen mukaan kyseessä oli voimakas humalatila eikä tuossa tilassa oleva hänen mielestään ymmärrä kuulustelun merkitystä.

A huomauttaa lisäksi sekä kuulustelun alkamis- että päättymisajankohdaksi kirjatun kello 2.46.

2

SELVITYS

Ikaalisten kihlakunnan poliisilaitos on 9.8.1999 antanut selvityksen ja sisäasianministeriön poliisiosasto 31.8.2000 lausunnon. Nämä oheistetaan A:lle tiedoksi.

Esittelijä Anu Rita on 13.3.2001 kuullut vanhempi konstaapeli C:tä puhelimitse.

Käytettävissä on myös ollut esitutkintapöytäkirja --- ja Ikaalisten käräjäoikeuden tuomio ---.

3

RATKAISU

3.1

Tapahtumat

Käytettävissä olevasta selvityksestä käy ilmi seuraavaa.

A:n humalatila ei B:n ja C:n mielestä, heidän havaintojensa ja kokemuksensa pohjalta, ole vaikuttanut A:n ymmärrykseen tai aisteihin siten, ettei A olisi ymmärtänyt kuulustelun merkitystä. Esitutkintapöytäkirjaan tehdyn merkinnän mukaan A on itse vaatinut tulla heti kuulluksi ja ilmoittanut ymmärtävänsä kuulustelun tarkoituksen. Tämän vuoksi on päädytty siihen, että asia käsitellään välittömästi loppuun. Esitutkintapöytäkirjan mukaan A:lle on kuulustelussa ilmoitettu mahdollisuudesta tarkastaa kuulustelupöytäkirja myöhemmin. A ei ole käyttänyt tätä mahdollisuutta.

A on sittemmin käräjäoikeudessa kertonut tapahtumista toisin kuin esitutkinnassa. Käräjäoikeus

on näyttöä arvioidessaan todennut, ettei A:n esitutkimuskertomukselle voida antaa näyttönä mitään merkitystä, koska hän on esitutkinnassa ollut alkoholin vaikutuksen alaisena.

3.2

Oikeusohjeet

Esitutkintalain 24 §:n 1 momentti sisältää kiellon käyttää muun muassa kuulusteltavan ratkaisuvapautteen, tahdonvoimaan, muistiin tai arvostelukykyyn vaikuttavia sopimattomia keinoja tai menettelytapoja tunnustuksen tai määrättyyn suuntaan käyvän lausuman saamiseksi kuulusteltavalta.

Esitutkintalain valmisteluasiakirjoissa (HE 14/1985, s. 27) todetaan 24 §:n 1 momentin osalta, että kuulusteltavan on saatava säilyttää esitutkinnassa ratkaisuvapautensa, tahdonvoimansa ja arvostelukykynsä. Edelleen katsotaan, että kuulusteltavan arvostelukyky tai tahdonvoima voi olla heikentynyt päihtymyksen tai huumaavan aineen käytön vuoksi. Esiityksen mukaan päihtyneenä kuulustelemista ei voida täysin kieltää. Esimerkkinä tilanteesta, jossa päihtyneen kuulustelu voi olla välttämätöntä, mainitaan rikospaikalta päihtyneenä tavattu epäilty, jonka mahdolliset rikoskumppanit ovat poistuneet paikalta. Kuulustelu kuulusteltavan itsensä kannalta merkittävässä asioissa on esityksen mukaan kuitenkin lykättävä siihen, kunnes hän on ehtinyt selvitä.

Esitutkintalakia koskevassa lakivaliokunnan mietinnössä (LaVM 9/1986) todetaan, 24 §:ään liittyen, käytännössä olevan tilanteita, joissa on välttämätöntä kuulustella henkilöä, jonka arvostelukyky tai tahdonvoima esimerkiksi alkoholin tai muun huumaavan aineen vaikutuksen vuoksi on huomattavasti heikentynyt. Valiokunnan mukaan asetukseen tulee sisällyttää säännökset tällaisia tilanteita varten.

Esitutkinnasta ja pakkokeinoista annetun asetuksen (EPA) 12 §:n mukaan jos joku on siinä määrin päihtynyt alkoholista tai muusta huumaavasta aineesta, että hänen ei voida olettaa ymmärtävän kuulustelun merkitystä, häntä saa kuulustella vain, jos se on rikoksen selvittämiseksi välttämätöntä. Kuulustelupöytäkirjaan on tällöin tehtävä merkintä kuulusteltavan tilasta ja siitä, miksi kuulustelemista on pidetty välttämättömänä. Kuulustellulle on varattava tilaisuus myöhemmin uudestaan tarkastaa kertomuksensa.

Kirjallisuudessa (Ellonen - Karstinen - Nykänen, Kuulustelutaktiikka, Helsinki 1996, s. 100) on esitetty, ettei ihmistä yleensä pidä kuulustella, jos hän on nauttinut alkoholia.

3.3

Kannanotto

Päihtyneen kuulustelemista ei ole yksiselitteisesti kielletty. EPA:n 12 §:n mukaan henkilöä voidaan eräin edellytyksin kuulustella silloinkin, kun hänen ei päihtymyksensä vuoksi voida olettaa ymmärtävän kuulustelun merkitystä.

Sisäasiainministeriön poliisiosaston lausunnon mukaan päihtynyttä henkilöä saadaan pääsääntöisesti kuulustella. Poliisiosasto katsoo, että henkilöä saadaan kuulustella, vaikka hänen tahdonvoimansa tai arvostelukykynsä olisi heikentynyt päihtymyksen vuoksi, jos hän ymmärtää kuulustelun merkityksen.

Pidän kysymystä ongelmallisena.

Mielestäni esitutkintakuulustelun lähtökohtana pitää olla, että kuulusteltava paitsi ymmärtää kuulustelun merkityksen myös kykenee vapaasti harkitsemaan kertomuksensa sisällön. Tästä näkökulmasta katsoen sisäasiainministeriön poliisiosaston esittämä tuntuu pääsäännöksi korotettuna liian ehdottomalta.

Vaikka henkilön voitaisiinkin arvioida sinänsä ymmärtävän kuulustelun merkityksen, hänen kykynsä vapaaseen tahdonmuodostukseen ja itsensä ilmaisemiseen voi päihtymyksen tai vastaavan syyn vuoksi olla heikentynyt. Myös tähän on kiinnitettävä huomiota. Lisäksi on otettava huomioon, että alkoholin (tai muun huumaavan aineen) vaikutus eri henkilöihin voi vaihdella.

Arvioinnissa on otettava huomioon, että kuulustelukertomus on osa syyttäjän päätöksentekoaikainetta ja sillä saattaa olla merkitystä myös oikeudenkäynnissä. Jos kertomus ei ole yksityiskohtiaan myöten syntynyt vapaasta tahdonmuodostuksesta tai jos tästä herää perusteltuja epäilyjä, putoaa koko esitutkintakuulustelulta pitkälti pohja pois.

Alkoholin nauttiminen saattaa vaikuttaa myös henkilön omaan arvioon tilastaan tai haluun tulla kuulustelluksi välittömästi, joten päihtyneen näitä seikkoja koskeville lausumille annettavaa arvoa tulee harkita huolellisesti.

Päihtymyksen merkitys siihen, voidaanko henkilöä kuulustella, olisikin mielestäni arvioitava aina kussakin tilanteessa erikseen. Lähtökohtaisesti päihtyneen kuulustelemiseen olisi nähdäkseni suhtauduttava pidättyvästi. Vain jos voidaan arvioida, että päihtymyksellä ei ole vaikutusta henkilön harkintakykyyn, on kuulustelu - esitutkinnan tavoitteiden näkökulmasta asiaa tarkastellen - perusteltavissa, ellei käsillä ole EPA 12 §:ssä tarkoitettu tilanne, jolloin kuulustelu on laajemmin mahdollista.

Asiassa annetusta selvityksestä ei ilmene sellaisia tutkinnallisia syitä, joiden vuoksi A:n kuulusteleminen päihtyneenä olisi ollut välttämätöntä. Toisaalta A on selvityksen mukaan itse vaatinut tulla kuulustelluksi heti ja ilmoittanut ymmärtävänsä kuulustelun merkityksen, eivätkä vanhemmat kons- taapelit C ja B kokemuksensa ja havaintojensa pohjalta ole nähneet kuulustelulle estettä.

A:n uloshengitysilmassa on noin tuntia ennen kuulustelua todettu alkoholia 0,66 mg/l. Tämä vastaa 1,32 promillen verenalkoholipitoisuutta. Kirjallisuuden (Oikeuslääketiede, toim. Penttilä ym., Duodecim 2000, s. 335 ja C₂H₅OH Asiaa alkoholista, Alko) mukaan humaltumisen raja on keskimäärin yhden promillen tasolla ja hermoston toiminnan lamaantuminen näkyy selvästi yli yhden promillen humalatilassa. Käsittääkseni A on ollut päihtynyt siten, että päihtymys on saattanut vaikuttaa häneen kuulustelutilanteessa. Toisaalta, kuten itsekin edellä totean, alkoholin vaikutus on jossakin määrin yksilöllistä.

Vanhempi konstaapeli C ei A:n kuulustellessaan ole suoranaisesti menetellyt esitutkintalain eikä esitutkinnasta ja pakkokeinoista annetun asetuksen vastaisesti. Edellä esittämilläni perusteilla ja käytettävissäni olevan aineiston valossa kuitenkin katson, että toisensuuntainen ratkaisu olisi ollut oikeudellisesti paremmin perusteltavissa. Tämän pidemmälle menevää arviota ei jälkikäteen ole tilanteesta tehtävissä.

Kuulustelun alkamis- ja päättymisajankohdan merkitsemisen osalta viitaan annettuun lausuntoon. Asia ei tältä osin anna minulle aihetta toimenpiteisiin.

3.4

Lopputulos

Saatan kohdassa 3.3 esittämäni käsityksen vastaisen varalle Ikaalisten kihlakunnan poliisilaitoksen ja vanhemman konstaapeli C:n tietoon lähettämällä jäljennökset tästä päätöksestä.

Lähetän jäljennöksen päätöksestä tiedoksi myös sisäasiainministeriön poliisiosastolle.